

Teraviih-namaz u praksi Allahovog Poslanika, a.s., njegovih ashaba i tabi'ina

Dr. Elvir Duranović

naučni saradnik; institut za islamsku tradiciju bošnjaka
duranovic@iitb.ba

Sažetak

U zadnja dva desetljeća tokom svakog ramazana u Bosni i Hercegovini vodi se široka debata o broju rekata teraviih-namaza i načinu njegovog klanjanja. Bez namjere da se uplićemo u pravne debate, u ovom radu predstavili smo osnovne vjerske izvore na osnovu kojih Bošnjaci, poštujući propise hanefijske pravne škole, već stoljećima u džematu klanjaju dvadeset rekata teraviih-namaza uz kratke pauze nakon svaka četiri rekata. Pored hadisa Allahovog Poslanika, a.s., prenijeli smo i niz predaja o praksi ashaba i tabi'ina u vezi s tim.

Ključne riječi: teravija, teraviih-namaz, ramazan, noćni namaz uz ramazan, hadis, ashabi, tabi'ini.

Uvod

Uporedo sa širenjem islama u Bosni i Hercegovini proširila se praksa klanjanja 20 rekata teraviih-namaza tokom mjeseca ramazana. Bošnjaci već stoljećima njeguju tu tradiciju i o tome se u literaturi do kraja XX stoljeća nisu vodile rasprave, odnosno ni jedan islamski učenjak takvu praksu nije osporavao niti je dovodio u pitanje. Pod utjecajem novog tumačenja islama u zadnja dva desetljeća neki Bošnjaci su usvojili praksu

klanjanja 8 rekata teraviih-namaza u džematu umjesto 20 rekata. Dvije grupacije muslimana u Bosni i Hercegovini danas klanjaju 8 rekata teraviih-namaza u džematu. Prva skupina su „nemezheblije“, tj., osobe koje na osnovu preferiranja među hadisima sami sebi biraju obrednu praksu, i oni to čine iz vjerskog uvjerenja. Drugu grupu čine obični bosansko-hercegovački muslimani kod kojih je danas trend da klanjaju 8 rekata u džematu i to, dakle, ne čine iz uvjerenja.

Istinsko nadahnuće za sve ibadete, pa i za teraviih-namaz, predstavlja praksa Allahovog Poslanika, a.s., njegovih ashaba i dobrih generacija koje su ih slijedile. U ovom radu pokušali smo na jednom mjestu sabrati hadise Allahovog Poslanika, a.s., i predanja ashaba i tabi'ina koja govore o vrijednosti teraviih-namaza, broju rekata teraviih-namaza koji se klanjaju u džematu, o odmoru nakon svaka 4 rekata te o tome koliko su oni učili ajeta na kijamu teraviih-namaza. Rad je prvenstveno namijenjen imamima od kojih se u današnje vrijeme sve češće zahtijeva da uz šerijsko rješenje ponude i argumente na osnovu kojih je rješenje izvedno, ali i svim muslimanima koji žele produbiti svoja znanja o ovom aspektu dini islama.

Za sve hadise i predanja naveli smo izvore u kojima se mogu pronaći, a za većinu je navedena i ocjena njihove vjerodostojnosti.

Vrijednost teraviih-namaza

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, a.s., rekao: „Ko provede noći mjeseca ramazana u ibadetu (klanja teraviih-namaz), vjerujući i računajući (na Allahovu nagradu) oprostit će mu se njegovi raniji grijesi.“¹

Ebu Hurejre, r.a., kaže: „Allahov Poslanik, a.s., podsticao je (ljude) da klanjaju noćni (teraviih) namaz, ali im to nije naređivao. Govorio bi: „Ko klanja noćni (teraviih) namaz vjerujući i računajući (na nagradu od Allaha), oprostit će mu se raniji grijesi.“ Tako se radilo dok je Allahov Posla-

1 Muhammed b. Ismail el-Buhari, *Sahihu-l-Buhari Buharijeva zbirka hadisa*, s arapskog preveli Hasan Škapur..., Visoki saudijski komitet za pomoć Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2009. godine, tom 2., hadis br. 2009., str. 143.; Ebu Husejn Muslim ibn Hadždžadž el-Kušejri en-Nejsaburi, *Sahih Muslim*, Dar el-kutub el-'ilmije, Bejrut, 1991., Poglavlje o namazu putnika, 173 (759), str. 523.

nik, a.s., bio živ, a tako je bilo i u vrijeme Ebu Bekra i početkom vladavine Omera.²

Abdurahman ibn Avf, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, a.s., podsticao ljude da klanjaju noćni (teravijh) namaz u ramazanu, ali im to nije naređivao. Govorio je: „Ko provede ramazan klanjajući noćni (teravijh) namaz, vjerujući i računajući (na Allahovu nagradu) oprostit će mu se njegovi raniji grijesi.“³

Abdurahman ibn Avf, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, a.s., rekao: „Uzvišeni Allah Vam je propisao post u ramazanu, a sunnet vam je od mene da klanjate noćni (teravijh) namaz u ramazanu. Pa ko posti ramazan i provede njegove noći u namazu vjerujući i računajući (na nagradu od Allaha), bit će čist od grijeha kao na dan kada ga je njegova majka rodila.“⁴

Aiša, r.a., kaže: „Allahov Poslanik, a.s., sredinom jedne noći izašao je u džamiju i klanjao s nekoliko ljudi. Ujutro su ti ljudi pričali (o tome), pa se (drugu noć) skupilo više njih koji su klanjali s Vjerovjesnikom, a.s. Kada su osvanuli i oni su pričali (o tome), pa se treće noći broj klanjača povećao. (Te noći) Allahov Poslanik, a.s., izašao je i klanjao, a ti ljudi su klanjali s njim. Kada je nastupila četvrta noć, džamija je bila tijesna za sve posjetioce, ali je Allahov Poslanik, a.s., izašao (u džamiju) tek za sabah, pa kada je klanjao sabah-namaz okrenuo se prisutnim ljudima, proučio šehadet i rekao: „A sada. Meni nije nepoznat vaš odnos prema vjeri. Međutim, pobojavao sam se da vam se (teravijh-namaz) ne propiše kao farz (obavezni) namaz, a da vi to ne budete u stanju izvršiti.“ Jedan od prenosilaca ovog hadisa, Ibn Šihab, kaže: „Allahov Poslanik, a.s.,

2 Muslim, *Sahih Muslim...*, hadis br. 174 (759), str. 523.; Hafiz Ebu Davud Sulejman ibn Eš'as el-Ezdi es-Sidžistani, *Sunen Ebi Davud*, valorizacija: Šu'ajb Arnaut i drugi, Dar er-risale el-'alemijje, Bejrut – Liban, 2009., tom 2., hadis br. 1371., str. 522. Hadis je sahih.; Ebu Bekr Muhammed ibn Ishak ibn Huzejme es-Sulemi en-Nejsaburi, *Sahih Ibn Huzejme*, valorizacija, dr. Muhammed Mustafa el-'Azami, tom. 3., hadis br. 2202., str. 336. Hadis je sahih.

3 Malik ibn Enes, *Muwetta'*, valorizacija: Muhammed Fuad Abdulbaki, Dar ihja' et-turas el-'arebijj, Bejrut, 1985., Poglavlje o teravijh-namazu, hadis br. 2., str. 113-114.; Ebu Bekr Abdullah ibn Muhammed ibn ebi Šejbe el-'Absi el-Kufi, *Musannif libni ebi Šejbe*, valorizacija: Muhammed Avvama, Dar el-kible li es-sekafe el-islamijje, Džedda, i Muesse 'ulumu el-Kur'an Damask, 2006. godine, tom 5., hadis br. 7786., str. 229. Ibn ebi Šejbe bilježi prvi dio hadisa za koji Muhammed Avvama kaže da je mursel-sahih.

4 Zafer Ahmed Usmani et-Tehanevi, *I'la' es-Sunen*, Idare el-Kur'an el-ulum el-islamijje, Karači, 1418. h.g., tom 7., hadis br. 1815., str. 66-67. Et-Tehaneve navodi da ovaj hadis En-Nesai bilježi sa dobrim (hasen) senedom.

umro je, a ova stvar je tako ostala.⁴⁵ U drugoj verziji ovog hadisa stoji da se ovo desilo u ramazanu.⁶

Ebu Zerr, r.a., kaže: „Postili smo s Vjerovjesnikom, a.s., jednog ramazana. (U početku) on s nama nije klanjao nikakav dobrovoljni (noćni) namaz u džematu. Kada je nastupila dvadeset i treća noć, Allahov Poslanik, a.s., klanjao je s nama sve dok nije prošla trećina noći. Dvadeset i četvrte noći nije klanjao s nama. Kada je nastupila dvadeset i peta noć, klanjao je s nama dok nije prošla polovina noći. Rekao sam: ‘Allahov Poslaniče, da hoćeš s nama klanjati ostatak ove noći.’ On reče: ‘Ko klanja za imamom dok imam ne završi namaz, upisat će mu se kao da je klanjao cijelu noć.’ Allahov Poslanik, a.s., zatim nije klanjao s nama dvadeset i šeste noći. Kada je nastupila dvadeset i sedma noć, Vjerovjesnik, a.s., sakupio je svu svoju porodicu, svoje supruge i druge ljude, pa je klanjao s nama toliko da smo se pobojali da će nas proći felah.’ Upitao sam: ‘Šta je felah?’ Ebu Zerr odgovori: ‘Sehur.’ Nakon toga Vjerovjesnik, a.s., više nije klanjao s nama do kraja ramazana.”⁷

Ebu Talha el-Enmari kaže: „Čuo sam Nu'mana ibn Bešira, kako na minberu u Himsu govori: ‘Klanjali smo sa Allahovim Poslanikom prvu trećinu 23. noći ramazana. Potom smo klanjali do polovine 25. noći ramazana, da bi nakon toga klanjali s njim 27. noć ramazana tako da smo pomislili da nećemo stići na felah – tako su oni nazivali sehur.’⁸

Ebu Hurejre, r.a., kaže: „Jedne noći u ramazanu Allahov Poslanik, a.s., ušao je u džamiju i zatekao ljude kako u jednom dijelu džamije klanjaju (teraviih-namaz). Upitao je: „Ko su ovi?“ Rečeno mu je: „To su ljudi koji ne znaju mnogo Kur'ana napamet, pa im Ubejj ibn Ka'b klanja, a oni klanjaju za njim.“ Allahov Poslanik, a.s., tada reče: „Dobro su postupili“, ili je rekao: ‘Divno je to što su učinili.’ I nije im to pokudio.“⁹

5 El-Buhari, *Sahihu-l-Buhari...*, tom 2., hadis br. 2012., str. 144-145.

6 El-Munzir, *Muslimova zbirka hadisa – sažetak*, prijevod s arapskog Muhamed Mrahorović..., El-Kalem, Sarajevo, 2004. godine, hadis br. 397., str. 187-188.; Ebu Davud, *Sunen Ebu Davud...*, tom 2., hadis br. 1373. str. 524. Hadis je sahih.

7 Ebu Isa et-Tirmizi, *Tirmizijina zbirka hadisa*, prijevod i komentar prof. Mahmut Karalić, Elči Ibrahim-pašina medresa, Travnik, 2001., tom 3., hadis br.803., str. 198., Ebu Davud, *Sunen Ebu Davuda...*, tom 2., hadis br. 1375., str. 525-526. Hadis je sahih.; Ibn ebi Šejbe, *Musanef...*, tom 5., hadis br. 7777., str. 226-227.; Nesai, *Sunen-ingleski*, tom 2., hadis br. 1606., str. 457.; Et-Tirmizi navodi da je ovaj hadis hasen-sahih.

8 Ibn Huzejme, *Sahih Ibn Huzejme...*, tom 3., hadis br. 2204. str. 336-337. Hadis je *hasen*.; Ibn ebi Šejbe, *Musannif...*, tom 5., hadis br. 7778., str. 227.; Nesai, *Sunen - ingsleski*, tom 2., hadis br. 1607., str. 457-458.

9 Ibn Huzejme, *Sahih Ibn Huzejme...*, tom 3., hadis br. 2208., str. 339. Hadis je daif.; Ebu Davud, *Sunen*

Ebu Hurejre, r.a., kaže: „Allahov Poslanik, a.s., podsticao je na noćni (teravijh) namaz u ramazanu, ali ga nije naređivao.“¹⁰

Amr ibn Murre el-Džuheni kaže: „Došao je Allahovom Poslaniku, a.s., neki čovjek iz Kuda'a i rekao mu: „(O Allahov Poslaniče, šta će biti sa mnom) ako posvjedočim da nema drugog boga osim Allaha i da si ti Allahov poslanik, i ako budem klanjao namaze, postio mjesec (ramazan), klanjao teravije i davao zekat?“ Allahov Poslanik, a.s., reče: „Ko umre a bude tako postupao bit će od iskrenih ili šehida.“¹¹

Abdurahman ibn Abdulkari kaže: „Otišao sam jedne noći uz ramazan s Omerom ibn Hatabom, r.a., u džamiju. Tamo smo zatekli ljude kako podijeljeni u grupe klanjaju (teravijh-namaz); neki su klanjali sami, a neki u džematu. Omer tada reče: 'Čini mi se da bi dobro bilo okupiti sve ove ljude iza jednog učača (imama).' On se kasnije na to odlučio i sakupio ih oko Ubejja ibn Ka'ba. Nakon toga sam s njim druge noći došao u džamiju, a svi ljudi su klanjali u (jednom) džematu. Omer reče: 'Divna je ovo novina. Ali (noćni) namaz koji oni prespavaju bolji je od onog koji klanjaju.' Omer je želio reći da je teraviju bolje klanjati krajem noći nego, kao što su oni tada činili, početkom noći.“¹²

Nevfel ibn Ijas kaže: „U vrijeme Omera ibn Hattaba klanjali smo (teravijh-namaz) u džamiji podijeljeni u grupe, jedna grupa tamo druga grupa ovamo. Ljudi su išli da klanjaju za imamom koji je imao ljepši glas. (Kada je vidio kako postupaju) Omer je rekao: 'Čini mi se kao da pjevaju dok uče Kur'an. Tako mi Allaha, ako ikako mognem to ću promijeniti.' Tri noći nakon toga naredio je Ubejju (ibn Ka'bu) da im (svima) klanja kao imam.“¹³

Ebu Davuda..., tom 2., hadis br. 1377., str. 527. Hadis je daif (slab). El-Bejheki ga prenosi drugačijim lancem prenosilaca i navodi da je Šejh za ovaj hadis rekao: „Mursel-hasen (dobar mursel-hadis)“. Ebu Bekr Ahmed ibn Husejn ibn Ali el-Bejheki, *Sunen el-Kubra*, valorizacija: Muhammed Abdulkadir Ata, Darul-kutub el-ilmijje, Bejrut, 2003. godine, tom 2., hadis br. 4611., str. 697. Nimavi, *Asar es-sunen*, hadis br. 769., str. 284-285. Nimavi navodi da je ovaj hadis džejjid (dobar).

10 Ibn ebi Šejbe, *Musannef...*, tom 5., hadis br. 7780., str. 227-228. Muslim, *Sahih Muslim...*, hadis br. 174 (759), str. 523. U nastavku hadisa Muslim navodi da je Allahov Poslanik, a.s., rekao: „Ko klanja noćni (teravijh) namaz vjerujući i računajući (na nagradu od Allaha), oprostit će mu se raniji grijesi.“ Hadis je sahih.

11 Ibn Huzejme, *Sahih Ibn Huzejme...*, tom 3., str. 2212., str. 340-341. Hadis je sahih.

12 El-Buhari, *Sahihu-l-Buhari...*, tom 2, hadis br. 2010., str. 144; Ibn ebi Šejbe, *Musannef...*, tom 5., hadis br. 7785., str. 229.; Malik ibn Enes, *Muvetta'...*, Poglavlje o teravijh-namazu, hadis br. 3., str. 114-115.

13 Muhammed ibn Ismail el-Buhari, *Halk efal el'ibad ve er-redd 'ala el-džeħmijje ve ashah et-ta'til*, tom 2., hadis br. 275., str. 143-144.

Esed ibn 'Amir prenosi od Ebu Jusufa da je rekao: „Upitao sam Ebu Hanifu o teravij-namazu i šta on misli o tome što je učinio Omer, r.a., u vezi s tim. Odgovorio je: 'Teravij-namaz je sunneti muekkede. Omer, r.a., nije uveo klanjanje teravij-namaza i to nije njegova novina. On je samo, na osnovu onoga što je znao i što je bilo u doba Allahovog Poslanika, a.s., dao instrukcije.“¹⁴

Ebu Seleme ibn Abdurahman je upitao hazreti Aišu, r.a.: „Kakav je bio namaz Allahovog Poslanika, a.s., uz ramazan?“ Odgovorila je: „Nije povećavao preko jedanaest rekata uz ramazan, a ni u nekom drugom mjesecu mimo ramazana. Klanjao bi četiri rekata. Ne pitaj za njihovu ljepotu i dužinu! Potom bi klanjao još četiri rekata i ne pitaj za njihovu ljepotu i dužinu, a nakon toga bi klanjao tri rekata (vitr). Jednom sam ga upitala: „Allahov Poslaniče, spavaš li prije nego klanjaš vitr? Odgovorio je: „Aiša, moje oči spavaju, a moje srce ne spava.“¹⁵

Abdullah ibn Abbas, r.a., kaže: „Allahov Poslanik, a.s., uz ramazan bi klanjao 20 rekata (teravij-namaza) i vitr.“¹⁶

Saib ibn Jezid kaže: „Omer ibn Hattab je naredio Ubejju ibn Ka'bu i Temimu ed-Dariju da ljudima klanjaju 11 rekata (teravij-namaz i vitr).“¹⁷

Saib ibn Jezid kaže: „Ljudi su u vrijeme Omera, r.a., uz ramazan klanjali 20 rekata (teravije).“ Rekao je: „Učili bi (tada) sure od stotinu ajeta, a u vrijeme vladavine Osmana, r.a., usljed dugotrajnog stajanja (na kijamu teravij-namaza) oslanjali su se na štapove.“¹⁸

Abdullah ibn Saib kaže: „Klanjao sam ljudima (teravij-namaz) u ramazanu. Dok sam tako jedne noći klanjao s džematom čuo sam Omerov tekbir s vrata džamije. Omer, r.a., bio je došao da obavi umru, pa je ušao u džamiju i klanjao iza mene.“¹⁹

14 Zafer Ahmed Usmani et-Tehanevi, *I'la' es-Sunen...*, tom 7, str. 81.

15 El-Buhari, *Sahihu-l-Buhari...*, tom 2, hadis br. 2013., str. 145.

16 Hafiz Ebu Kasim Sulejman ibn Ahmed et-Taberani, *El-Mu'džem el-kebir*, Mekthebe ibn Tejmije, Kairo, 2008. godine, tom 11., hadis br. 12102., str. 393. Ibn ebi Šejbe, *Musanef...*, tom 5., hadis br. 7774., str. 225. Hadis je daif. Slab ravija u lancu prenosilaca ovog hadisa je Ebu Šejbe, djed Ibn ebi Šejbe, autora *Musannifa*.

17 Ibn ebi Šejbe, *Musanef...*, tom 5., hadis br. 7753., str. 220.; Malik ibn Enes, *Muvetta'...*, Poglavlje o teravij-namazu, hadis br. 4., str. 115. Hadis je sahih.

18 El-Bejhaki, *Sunen el-Kubra...*, tom 2., hadis br. 4617., str. 698-699. Nimavi navodi da je hadis sahih. Vidi: Nimavi, *Asar es-sunne*, hadis br. 777.

19 Ibn ebi Šejbe, *Musanef...*, tom 5., hadis br. 7802., str. 233.

Jeziid ibn Ruman kaže: „Ljudi su za vrijeme Omera ibn Hattaba uz ramazan klanjali 23 rekata (teravije i vitr).“²⁰

Ebu Husajb kaže: „Suvejd ibn Gafele²¹ nam je za ramazan klanjao 20 rekata teraviih-namaza sa pet pauza za odmor.“²²

Ebu Abdurrahman es-Sulemi kaže: „Hazreti Alija je pozvao učače Kur'ana uz ramazan pa je naredio jednom od njih da predvodi ljude u namazu i da im klanja 20 rekata (teravije). Hazreti Alija je s njima klanjao vitr.“²³

Ebu Hasna' kaže: „Alija ibn ebi Talib je naredio nekom čovjeku da klanja ljudima tokom ramazana 20 rekata teravije sa pet pauza.“²⁴

Veki' prenosi od Malika ibn Enesa a on od Jahjaa ibn Se'ida da je rekao: „Omer ibn Hattab je naredio nekom čovjeku da s njima klanja 20 rekata.“²⁵

Abdulaziz ibn Rufej' kaže: „Ubejj ibn Ka'b bi s ljudima u Medini uz ramazan klanjao 20 rekata (teravije) i tri rekata vitra.“²⁶

Ebu Ishak prenosi od Harisa²⁷ da je klanjao ljudima 20 rekata (teravije) i tri vitra, te da je Kunut-dovu učio prije rukua.²⁸

Ata' (čuveni tabi'in) kaže: „(Odrastajući) zatekao sam ljude kako klanjaju 23 rekata sa vitrom.“²⁹

20 El-Bejheki, *Sunen el-Kubra...*, tom 2., hadis br. 4618., str. 699.; Malik ibn Enes, *Muvetta'...*, Poglavlje o teraviih-namazu, hadis br. 5., str. 115. Nimavi navodi da je ovo predanje muresl-kavijj. Vidi: Nimavi, *Asar es-sunne*, hadis br. 778.

21 Tabi'in koji je živio u doba Allahovog Poslanika, a.s., ali ga nije vidio.

22 El-Bejheki, *Sunen el-Kubra...*, tom 2., hadis br. 4619., str. 699.; Nimavi navodi da je hadis hasen. Vidi: Nimavi, *Asar es-sunne*, hadis br. 782.

23 El-Bejheki, *Sunen el-Kubra...*, tom 2., hadis br. 4620., str. 699.

24 El-Bejheki, *Sunen el-Kubra...*, tom 2., hadis br. 4621., str. 699. El-Bejheki kaže da je ovo predanje daif (slabo). Ibn Turkumani tvrdi kako je jasno da El-Bejheki smatra da je ovo predanje daif (slabo) zbog Ebu S'ada el-Bakala o kojem su učenjaci hadisa različito izrazili. Ovo predanje bilježi i Ibn ebi Šejbe s drugačijim senedom. Vidi: Ibn ebi Šejbe, *Musannef...*, tom 5., hadis br. 7763., str. 223. U lancu prenosilaca ovog hadisa nalazi se Amr ibn Kajs. Njega su pouzdanim prenosiocem hadisa (ravija) smatrali Ahmed, Jahja ibn Me'in, Ebu Hatim i drugi, a i Muslim je prenosio od njega. Vidi: Ibn et-Turkumani, *El-Dževher en-nakijj fi redd ala el-Bejheki*, Hajderabad 1316. h.g., tom 1., str. 208.

25 Ibn ebi Šejbe, *Musannef...*, tom 5., hadis br. 7764., str. 223. Nimavi navodi da je ovaj eser muresl kavijj (jak). Vidi: Nimavi, *Asar es-sunen*, hadis br. 779.

26 Ibn ebi Šejbe, *Musannef...*, tom 5., hadis br. 7766., str. 224.; Nimavi navodi da je ovaj eser mursel-kavijj. Vidi: Nimavi, *Asar es-sunen*, hadis br. 780.

27 Stariji tabi'in koji se družio s Alijom i Abdullahom ibn Mes'udom.

28 Ibn ebi Šejbe, *Musannef...*, tom 5., hadis br. 7767., str. 224.

29 Ibn ebi Šejbe, *Musannef...*, tom 5., hadis br. 7770., str. 224.; Nimavi navodi da je ovaj eser hasen. Vidi: Nimavi, *Asar es-sunen*, hadis br. 781.

Nafi ibn Omer kaže: „Ibn ebi Mulejke³⁰ nam je klanjao u ramazanu 20 rekata. Na jednom rekatu je učio suru Fatir.“³¹

Tirmizi kaže: „Učenjaci su se razišli u pogledu (broja rekata) dobrovoljnog (teraviih) namaza uz ramazan. Neki od njih smatraju da se sa vitrom treba klanjati ukupno 41 rekat. Ovo je stav učenjaka iz Medine i oni su u Medini tako praktikovali. Na osnovu onoga što se prenosi od Alije, Omera i drugih Vjerovjesnikovih, a.s., ashaba, većina učenjaka tvrdi da treba klanjati 20 rekata. Ovo je mišljenje Sufijana es-Sevrija, Ibn Mubareka i Šafije. Šafija veli: 'Ja sam ovako zatekao u našem gradu Meki da klanjaju 20 rekata.'“³²

El-Bejheki navodi da je predanje od hazreti Aiše u kojem se navodi da je Allahov Poslanik, a.s., uz ramazan klanjao 11 rekata i veliki broj predanja o 20 rekata teraviije moguće uskladiti na način da se kaže da su oni klanjali 11 rekata tehedžuda (uobičajenog noćnog namaza), a zatim bi klanjali još 20 rekata i 3 rekata vitra.³³

Et-Tehanevi smatra da hazreti Aišin, r.a., hadis o tome da je Allahov Poslanik, a.s., u ramazanu i mimo njega klanjao 11 rekata noćnog namaza zapravo govori o ukupnom broju rekata općenito noćnog namaza (tehedždžud,) a ne o ukupnom broju rekata drugih namaza koji se klanjaju noću, jer je na osnovu drugih, također autentičnih hadisa, jasno da je Allahov Poslanik, a.s., pojačavao ibadet, pa je time povećavao i broj rekata koje je klanjao u ramazanu. Iz hadisa hazreti Aiše jasno je da je Allahov Poslanik, a.s., i mimo ramazana toliko dugo ostajao na kijamu da su mu noge otjecale, što znači da se njegovo pojačavanje ibadeta ne odnosi na dužinu stajanja u namazu, već na povećanje broja rekata koje je klanjao.³⁴ Teško je, dakle, povjerovati da je Allahov Poslanik, a.s., zbog dužine stajanja, ostajao budan cijele noći klanjajući samo 11 rekata namaza. Vjerovatnije je da je klanjao više rekata od toga.

30 Učeni tabiin rođen u doba Alijinog hilafeta ili malo ranije. Prenosio je hadise između ostalih i od hazreti Aiše. Pa ipak je klanjao 20 rekata.

31 Ibn ebi Šejbe, *Musannef...*, tom 5., hadis br. 7765., str. 223-224. Nimavi navodi da je ovaj eser sahih. Vidi: Nimavi, *Asar es-sunen*, hadis br. 783., str. 292.

32 Et-Tirmizi, *Tirmizijina zbirka...*, tom 3, str. 198-199.

33 El-Bejheki, *Sunen el-Kubra...*, tom 2., str. 699.

34 Zafer Ahmed Usmani et-Tehanevi, *I'la' es-Sunen...*, tom 7., str. 81.

Et-Tehanevi također kaže: „Ako prihvatimo autentičnost hadisa u kojem se navodi da je Omer, r.a., naredio Ubejju ibn Ka'bu i Temimu da klanjaju ljudima 11 rekata (8 rekata teravije i 3 vitra) ne postoji dokaz da je Omer, r.a., ljudima ostavio na izbor da biraju hoće li klanjati 11 ili 23 rekata. Moguće je da je Omer, r.a., prvo dao naređenje da se klanja 11 rekata, jer on nije bio uvjeren da je Allahov Poslanik, a.s., klanjao više od toga. Nakon toga je naredio da se klanja 20 rekata teravije kada se uvjerio da je Allahov Poslanik, a.s., uz ramazan klanjao 20 rekata i vitr. Da je klanjanje 11 rekata ili 20 rekata (teravije) ostavljeno (ljudima) na izbor, tako bi ostalo i poslije Omera, r.a., u vrijeme Osmana, r.a., i Alije, r.a. Međutim ne postoji predanje na osnovu kojeg bi se moglo zaključiti da su ljudi mogli birati (hoće li klanjati 13 ili 23 rekata).“³⁵

No, kako smo vidjeli iz Ebu Hanifine izjave, hazreti Omer, r.a., nije uveo teraviih-namaz, već je samo, na osnovu znanja koje je imao o tome iz vremena Allahovog Poslanika, a.s., uredio to pitanje. Nije zabilježio da se iko od ashaba usprotivio Omerovoj, r.a., instrukciji, pa čak ni hazreti Aiša, r.a., da se klanja u džematu 20 rekata teraviih-namaza. To govori o konsenzusu ashaba u vezi s ovim pitanjem. I još nešto, Omer, r.a., nije ostavio na volju imamima da klanjaju onoliko rekata teraviih-namaza koliko žele, već su svi imami dobili instrukcije da klanjaju 20 rekata. Da je Omer ostavio imamima na volju da biraju između 8 ili 20 rekata to bi, zasigurno, bilo zabilježeno.³⁶

Hafiz ibn Kudame u *El-Mugniju* piše: „Preferirano mišljenje imama Ahmeda je da se klanja 20 rekata teraviih-namaza. Sevri, Ebu Hanife i Šafija su također tog stanovišta.“

O odmoru nakon svaka 4 rekata

Veki' prenosi od 'Ameša da im je Jahja ibn Vessab klanjao teraviih-namaz uz ramazan. Selam je predavao nakon (svaka) četiri rekata.³⁷

Zejd ibn Vehb kaže: „Omer ibn Hattab bi se odmarao uz ramazan (tokom klanjanja teravije) onoliko vremena koliko je potrebno da se pređe

35 Zafar Ahmed Usmani et-Tehanevi, *I'la' es-Sunen...*, tom 7., str. 85.

36 Ibid.

37 Ibn ebi Šejbe, *Musanef...*, tom 5., hadis br. 7818., str. 236.

od džamije do brda Sel'a (u blizini Medine).³⁸ El-Bejheki kaže: „Ovako je preneseno, a možda je želio reći da se onaj kome je Omer naredio da im klanja teraviju na ovaj način odmarao, a Allah najbolje zna.“³⁹

Sei'd ibn 'Ubejd kaže: „Alija ibn Rebi'a nam je u ramazanu klanjao sa pet pauza za odmor i tri rekata vitra.“⁴⁰

Ebu Bahteri kaže: „U ramazanu sam klanjao sa pet pauza za odmor i 3 rekata vitra.“⁴¹

Hazreti Aiša, r.a., kaže: „Allahov Poslanik, a.s., bi noću klanjao četiri rekata, a potom bi se odmarao.“⁴² El-Bejheki navodi da je ovaj hadis daif (slab), ali kaže: „Dio hadisa „a zatim se odmarao“, ako je istina, onda je to osnova na kojoj se temelji odmaranje imama i džemata tokom teravih-namaza. A Allah najbolje zna.“⁴³

Koliko su Allahov Poslanik, a.s., njegovi ashabi i tabi'ini učili na kijamu teravih-namaza

Saib ibn Jezid kaže: „Ljudi su u vrijeme Omera, r.a., uz ramazan klanjali 20 rekata (teravije).“ Rekao je: „Učili bi (tada) sure od stotinu ajeta, a u vrijeme vladavine Osmana, r.a., usljed dugotrajnog stajanja (na kijamu teravih-namaza) oslanjali su se na štapove.“⁴⁴ Ebu Osman kaže: „Hazreti Omer je pozvao učače Kur'ana (da ih presluša kako uče) u ramazanu. Potom je onome koji je najbrže učio naredio da uči 30 ajeta, onome koji je učio srednjom brzinom da uči 25 ajeta, a onome koji je sporo učio naredio je da uči 20 ajeta.“⁴⁵

Zaključak

Bosanskohercegovački muslimani već stoljećima tokom mjeseca ramazana nakon sun-sunneta jacije klanjaju 20 rekata teravih-namaza i 3 re-

38 El-Bejheki, *Sunen el-Kubra...*, tom 2., hadis br. 4622., str. 700.

39 Ibid.

40 Ibn ebi Šejbe, *Musanef*, tom 5., hadis br. 7772., str. 224. Nimavi navodi da je ovo predanje sahih. Vidi: Nimavi, *Asar es-sunen*, hadis br. 784., str. 292.

41 Ibn ebi Šejbe, *Musanef...*, tom 5., hadis br. 7768., str. 224.

42 El-Bejheki, *Sunen el-Kubra...*, tom 2., hadis br. 4623., str. 700.

43 Ibid.

44 El-Bejheki, *Sunen el-Kubra...*, tom 2., hadis br. 4617., str. 698-699. Nimavi navodi da je hadis sahih. Vidi: Nimavi, *Asar es-sunne*, hadis br. 777.

45 Ibn ebi Šejbe, *Musanef...*, tom 5., hadis br. 7754., str. 220-221.

kata vitra. U ovom radu pokazali smo da su na takav način postupali ashabi Allahovog Poslanika, a.s., i tabi'ini. Vidjeli smo također da niko od ashaba nije prigovorio hazreti Omeru, r.a., kada je dao instrukciju Ubejju ibn Ka'bu da ljudima klanja 20 rekata teravih-namaza i 3 rekata vitra. Od tada do današnjih dana muslimani širom svijeta klanjaju 20 rekata teravih-namaza i 3 rekata vitra, tako da je praksa klanjanja 8 rekata teravih-namaza u džematu, što se tokom zadnje dvije decenije pojavilo u našim krajevima, novotarija koje bismo se trebali okaniti. To je posebno potrebno stoga što oni koji napuste džemat nakon 8 rekata gube veliku vrijednost koju je spomenuo Allahov Poslanik, a.s., u dijelu gore citiranog hadisa: „Ko klanja za imamom dok imam ne završi namaz, upisat će mu se kao da je klanjao cijelu noć.“

Dakle, onaj ko zajedno s imamom klanja 20 rekata teravih-namaza i 3 rekata vitra ima nagradu kao da je cijelu noć proveo u ibadetu. To je praksa koju su naši preci stoljećima njegovali i koju, zbog njene vjerske utemeljenosti i izuzetne vrijednosti, ni današnji muslimani u Bosni i Hercegovini ne bi trebali zapostavljati.

ألوير دورانوفيتش

صلاة التراويح كما أداها رسول الله صلى الله عليه وسلم والصحابة والتابعون

تجري في البوسنة والهرسك في العقدين الأخيرين من الزمان مناقشات واسعة حول عدد ركعات صلاة التراويح وطريقة أدائها. وأتى المؤلف في هذه المقالة بذكر المراجع الإسلامية الأساسية التي تصلي الشانقة على أساسها صلاة التراويح كصلاة جماعية لها عشرون ركعة مع استراحة قصيرة بين كل أربعة ركعات، وهذه الطريقة يمارسونها على مدى القرون وهم يتبعون المذهب الحنفي. وإضافة إلى ما استدل به من أحاديث رسول الله صلى الله عليه وسلم فقد ذكر المؤلف أيضاً روايات كثيرة تلقي الضوء على ما مارسه الصحابة والتابعون فيما يخص صلاة التراويح.

Dr. Elvir Duranovic

Tarawih-Prayer in the Practice of the Allah's Prophet, a.s., His Companions and the Contemporaries of the Companions

Summary

For the last two decades, during every Ramadan in Bosnia-Herzegovina, there has been a widespread debate on the number of rak'ahs in tarawih-prayer and the manner of its performance. In this paper, the author presents the basic religious sources on the basis of which the Bosniaks, following the rules of the Hanafi jurisprudence, for centuries,

collectively performed twenty rak'ahs of tarawih prayer with a short break after every four rak'ahs. In addition to the hadiths of the of Allah's Prophet, a.s., he also conveyed a series of accounts of the practices of Prophet's companions and their contemporaries in this regard.